

Евгенія ПОСТИКІНА,

orcid.org/0000-0003-2675-0224

старший викладач кафедри іноземних мов

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

(Миколаїв, Україна) *postykina@yahoo.com*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ-РЕАБІЛІТОЛОГІВ

У статті розглядаються особливості формування фонетичної компетенції.

Подано характеристику поняття «фонетико-фонологічна компетенція». Обґрунтовано необхідність та значення проведення на уроках англійської мови фонетичного розбору як засобу формування та розвитку лінгвістичної компетенції студентів-реабілітологів. Подано дидактичний матеріал, націлений на вдосконалення навичок фонетичного аналізу

Удосконалення фонетичних компетенцій студентів є одним із важливих завдань при складанні навчального посібника, який має виводити студентів першого року навчання. Успіх у досягненні поставленої мети залежить від багатьох факторів, у тому числі від системи вправ, спрямованих на вироблення стійких фонетичних навичок, включаючи коректну артикуляцію звуків, інтонацію і ритм. Фонетична складова мови, що вивчається, повинна займати своє важливе місце в системі комунікативних компетенцій. Акцент робиться на фонетичному аспекті мови, що вивчається, з урахуванням наявних компетенцій першої іноземної мови (англійської),

Звукова система – необхідний і важливий елемент структури мови, причому такий її елемент, без якого неможливо вивчення граматичного ладу мови і словникового складу. Відомо, що вивчення структури мови є важливим завданням мовознавства. Це означає, що до цього завдання входить також вивчення звукової системи іноземної мови, у нашому випадку, англійської. Тому викладач на початковому етапі навчання англійської мови повинен ознайомити учнів із методичними прийомами щодо розвитку фонетичних навичок. Перед тими, хто навчається, ставиться конкретне завдання – свідоме засвоєння фонетичної бази англійської мови, кінцевим результатом якої мають стати вміння, що дозволяють навчачому уникнути труднощів у побудові мови, що коректно звучить. Набуті навички повинні сприяти більшій якості сприйняттю мовлення.

На жаль, навчання практичної фонетики у вузі займає лише два перші курси, що призводить до різкого зниження рівня вимови на старших курсах, у змісті навчання недостатньо реалізується процесуальний аспект, який повинен відображатися в різних типах завдань, що забезпечують перехід від репродуктивного до продуктивного рівня діяльності з оволодіння та розвитку ФК. Підручники та навчальні посібники не забезпечують етапності навчання фонетиці, отже, з таке навчання вичерпало себе, тому вдосконалення методики формування ФК вимагає звернення до нових технологій, що є вимогою сьогодення.

Багато дослідників відзначають велику роль навчання ФК, справедливо вважаючи, що воно сприяє ефективному формуванню ІКК загалом. З позиції сучасної методики намітився комунікативно-компетентнісний підхід до формування ФК як послідовного та цілеспрямованого формування вимовних основ кожного виду мовної діяльності у контексті розвитку іншомовних компетенцій.

Ключові слова: фонетична компетенція, іноземна мова, система вправ на вдосконалення фонетичних навичок, вимова, студенти-реабілітологи.

Ievgenia POSTYKINA,

orcid.org/0000-0003-2675-0224

Senior Lecturer at the Foreign Languages Department

Petro Mohyla Black Sea National University

(Mykolaiv, Ukraine) *postykina@yahoo.com*

FEATURES OF REHABILITATION STUDENTS' PHONETIC COMPETENCE DEVELOPMENT

The article examines the peculiarities of the formation of phonetic competence.

There is a description of the concept of "phonetic-phonological competence". There is also a need and importance of conducting phonetic analysis in English lessons as a means of forming and developing the linguistic competence of rehabilitation students is substantiated. Didactic material aimed at improving phonetic analysis skills.

Improving the phonetic skills of students is one of the important tasks in the preparation of the study guide, which should lead students of the first year of study. Success in achieving the goal depends on many factors, including a system of exercises aimed at developing stable phonetic skills, including correct articulation of sounds, intonation and rhythm.

The phonetic component of the language being studied should occupy its important place in the system of communicative competences. Emphasis is placed on the phonetic aspect of the language being studied, taking into account the existing competences of the first foreign language (English).

The sound system is a necessary and important element of the structure of the language, and it is such an element without which it is impossible to study the grammatical structure of the language and vocabulary. It is known that the study of language structure is an important task of linguistics. This means that this task also includes studying the sound system of a foreign language, in our case, English. Therefore, the teacher at the initial stage of learning English should familiarize students with methodological techniques for the development of phonetic skills. Those who study are faced with a specific task – conscious assimilation of the phonetic base of the English language, the final result of which should be skills that allow the learner to avoid difficulties in constructing a language that sounds correctly. Acquired skills should contribute to better speech perception.

Unfortunately, the study of practical phonetics at the university occupies only the first two courses, which leads to a sharp decrease in the level of pronunciation in senior courses, the procedural aspect is not sufficiently implemented in the content of the study, which should be reflected in various types of tasks that ensure the transition from the reproductive to the productive level of activity with the mastery and development of FC. Textbooks and teaching aids do not provide a step-by-step process of teaching phonetics, therefore, 3 such training has exhausted itself, so improving the method of forming FC requires turning to new technologies, which is a requirement of today.

Many researchers note the great role of FC training, rightly believing that it contributes to the effective formation of the ICC in general. From the point of view of modern methodology, a communicative-competence approach to the formation of FC was outlined as a consistent and purposeful formation of the pronunciation bases of each type of language activity in the context of the foreign language competences' development

Key words: *phonetic competence, second foreign language, negative interference, system of exercises to improve phonetic skills, students of rehabilitation speciality.*

Актуальність дослідження. Сучасні світові геополітичні, комунікаційні та технологічні перетворення залучають до безпосереднє та опосередковане (через засоби масової комунікації) спілкування все більше людей найрізноманітніших професій. У зв'язку з цим зростають потреби у використанні іноземних мов, їх освітня та самоосвітня функції у школі та вузі, а також професійна значущість на ринку праці.

У зв'язку з цим, особливе значення у професійній медичній освіті набуває розвитку у майбутніх студентів-реабілітологів комунікативності та здібності до полікультурного спілкування.

Згідно з програмами з медичних спеціальностей випускники повинні вміти вести розмову іноземною мовою у стандартних ситуаціях спілкування, дотримуючись норм мовного етикету, робити короткі повідомлення, описувати події/ явища, передавати основний зміст прочитаного чи почутого, висловлювати своє ставлення до прочитаному/почутому, оцінювати отриману інформацію тощо. (Наказ Міністерства освіти і науки УКРАЇНИ).

Отже, однією з провідних цілей курсу навчання іноземних мов студентів медичних спеціальностей є компетентне володіння іноземних мов, тобто готовність застосовувати його на практиці: як у повсякденному спілкуванні, так і у професійній сфері.

Компетентне володіння студентами іноземною мовою багато в чому залежить від ступеня сформованості їх фонетичних (вимовних) навичок, що часто недооцінюється як студентами, і деякими викладачами.

Але доводиться констатувати, що рівень шкільної підготовки учнів, у процесі якої мають закладатися основи вимови з подальшим коригуванням в університеті, далекий від ідеалу.

Ступінь розробленості проблеми. Питання, пов'язані з навчанням фонетики іноземної мови, докладно досліджували у своїх роботах Є.А. Арістова, В.А. Артемов, В.А. Васильєв, Н.Д. Лукіна, Г.П. Торсуєв, А.Л. Трахтеров, Є.Л. Фрейдіна, А.М. Хомицька, Н.Є. Чеснокова, Т.І. Шевченка та ін.

Питання формування вимовних навичок з погляду іншомовної фонетичної, фонетико-фонологічної та фонологічної компетенції висвітлено у дисертаційних дослідженнях К.Ю. Варташової (2005), Н.Л. Гончарової (2006), О.А. Лаврової (2010), А.А. Хомутової (2007) та ін.

Однак більшість робіт пов'язана з навчанням іншомовної вимови у мовному виші. У системі середньої професійної освіти з медичних спеціальностей навчання іншомовної вимови залишається досі методично недостатньо розробленим.

Таким чином, постановка проблеми формування фонетичної компетенції студентів-реабілітологів у процесі навчання англійської мови зумовлена такими протиріччями:

1) на соціально-педагогічному рівні – між потребою сучасного суспільства в конкурентоспроможному професійному студент-реабілітолог з високим рівнем іншомовної комунікативної компетенції, що володіє відмінною вимовою для ефективної реалізації професійної діяльності, пов'язаної з міжкультурним спілкуванням та фонетично коректним виконанням вокальних

творів та реальним недостатнім рівнем сформованості іншомовної фонетичної компетенції студент-реабілітологів;

2) на організаційно-педагогічному рівні: між необхідністю більш поглибленої іншомовної підготовки студентів реабілітологів, орієнтованої на формування умінь і навичок усного мовлення, та існуючою практикою навчання іноземної мови, що передбачає в основному навчання письмовим формам комунікації;

3) на організаційно-методичному рівні: між необхідністю включити у процес іншомовної освіти студентів-реабілітологів навчання іншомовній фонетиці та фонетичним навичкам для фонетично коректного говоріння та недостатньою розробленістю методичної бази для формування іншомовної фонетичної компетенції.

Таким чином, актуальність статті зумовлена необхідністю розробки методики формування іншомовної фонетичної компетенції студентів реабілітологів для реалізації компетентного міжкультурного спілкування та фонетично коректного говоріння англійською мовою у професійній діяльності та відсутністю відповідної методики.

Мета – розробити, теоретично обґрунтувати та в ході досвідченого навчання перевірити методику формування іншомовної фонетичної компетенції студентів університету.

Предмет – формування фонетичної компетенції студентів університету у процесі навчання англійській мові. Вибрана тема, виділення об'єкта та предмета дослідження визначили таку гіпотезу: формування фонетичної компетенції студентів реабілітологів в процесі навчання англійській мові є ефективним, якщо: уточнено суть іншомовної фонетичної компетенції студентів університету, дана її лінгводидактична характеристика; описано методичні умови формування фонетичної компетенції студентів університету; розроблено, теоретично обґрунтовано та інтегровано в іншомовну освіту студентів університету загальну структурно-змістовну модель формування фонетичної компетенції; створено та перевірено досвідченим шляхом методику формування фонетичної компетенції студентів університету.

Для покращення фонетичної компетентності слід розглянути наступні завдання:

1) уточнити суть та дати лінгво дидактичну характеристику іншомовної фонетичної компетенції студентів університету;

2) описати методичні умови формування фонетичної компетенції студентів реабілітологів у процесі навчання англійської;

3) розробити, теоретично обґрунтувати та інтегрувати в іншомовне освіта студентів реабілітологів загальну структурно-змістовну модель формування фонетичної компетенції;

4) розробити та в ході дослідного навчання перевірити методику формування фонетичної компетенції студентів університету.

Для вирішення поставлених завдань та перевірки гіпотези використано сукупність методів дослідження: теоретичних: теоретико-методологічний аналіз наукової літератури за методикою викладання іноземних мов, психолінгвістикою, фонетикою англійської мови; аналіз та синтез досвіду формування та розвитку фонетичної, фонологічної, фонетико-фонологічної компетенції та фонетичних навичок у вищій школі, моделювання, ймовірнісне прогнозування ходу та результатів дослідження; емпіричних: аналіз підручників та навчальних посібників, співбесіда, опитування, інтерв'ю з викладачами та студентами, спостереження за діяльністю суб'єктів освітнього процесу, анкетування, тестування, досвідчене навчання, методи математичної статистики.

Іншомовна фонетична компетенція студентів університету визначається як субкомпонент лінгвістичної компетенції та компонент професійної підготовки студентів-реабілітологів суть якої виявляється у готовності та здатності студентів коректно оперувати звуковим кодом іноземної мови для реалізації компетентного міжкультурного спілкування та фонетично коректного виконання вокальних творів іноземною мовою.

Структура фонетичної компетенції студентів університету включає когнітивний, діяльнісний та мотиваційно-ціннісний компоненти. До змісту когнітивного компонента входять знання та уявлення про фонетичну систему іноземної мови, а саме – знання артикуляторної фонетики, функціональної фонетики (фонології), фоностилістики та соціофонетики. Діяльнісний компонент включає вміння та навички сприйняття, відтворення та продукування фонетичного матеріалу. Мотиваційно-ціннісний компонент представлений установками та переконаннями студентів, пов'язаними з оволодінням фонетичною компетенцією.

Формування фонетичної компетенції студентів університетів забезпечується реалізацією наступних методичних умов: вступно-корективним фонетичним курсом з англійської мови, що базується на традиційному досвіді та сучасних тенденціях у навчанні фонетиці;

– інтенсивним та систематичним використанням пісень на уроках англійської мови; система-

тичною підготовкою ігрових проєктів з піснями англійською як способом активізації мотивації студентів до вдосконалення англомовної вимови.

Модель формування фонетичної компетенції студентів університетів є сукупність взаємопов'язаних компонентів – цільового, змістовного, діяльнісно-процесуального та результативно-оціночного блоків, у яких усі елементи структуровані в логіці домінуючого впливу на певний компонент фонетичної компетенції – когнітивний, діяльнісний та мотиваційно-ціннісний. Рівні сформованості фонетичної компетенції (низький, середній, достатній, високий) визначаються: повнотою, точністю та системністю фонетичних знань (когнітивний компонент); якістю зверненого читання, говоріння та співу (діяльнісний компонент);

– рівнем пізнавального інтересу, переконанням у соціальній та професійній значущості фонетичної компетенції, установкою на активність та самостійність у оволодінні фонетичною компетенцією.

Методика формування фонетичної компетенції студентів ґрунтується на доцільних принципах навчання (дидактичних та лінгводидактичних) та передбачає три етапи – етап вступно-корективного фонетичного курсу, етап інтенсивної фонетичної практики та етап контролю фонетичної компетенції, в рамках яких реалізуються методичні умови формування фонетичної компетенції.

Поняття іншомовної фонетичної компетенції в аспекті міжкультурного спілкування.

Компетенція, змістовна специфіка якої визначається вимовною стороною іншомовної мови, досліджується в лінгводидактиці відносно недавно, але підходів до тлумачення вироблено чимало. Свідченням цього є множинність варіантів номінації відповідної компетенції та неоднозначність у тому тлумаченні.

У науковій літературі сформувався терміноряд, у складі якого входять такі терміни: «фонетична компетенція» (Р.П. Мільруд, А.А. Хомутова, Е.М. Вишневська, О.В. Примаєв), «фонологічна компетенція» (К. Ю. Варганова, О.А. Лаврова) та «фонетико-фонологічна компетенція» (Н.Л. Гончарова, Л.Л. Прісна).

Поняття фонетичної компетенції поки що не набуло однозначного трактування, у зв'язку з неоднозначністю поглядів навчання іншомовному вимові у педагогічній практиці.

Фонетична компетенція сприймається як знання англійських фонетичних засобів, а саме: фонема, склад, словесний наголос та інтонація та ін (Гутник, 2013: 52).

У дослідженні А.А. Хомутова фонетична компетенція визначається як здатність сприймати та відтворювати мовленнєвий твір відповідно до норм вивчається мови, з урахуванням комунікативної мети та умов спілкування.

Фонетична компетенція являє собою систему, в основу якої входять знання про нормативний склад елементів, що вимовляються (фонем та інтоном) іноземної мови, слуховимовні та ритміко-інтонаційні навички автоматизації їх відбору та комбінування, фонетичні вміння (Єременко, 2005: 51).

У структурі фонетичної компетенції дослідники виділяють такі компоненти:

- 1) фонетичні знання (Е.М. Вишневська) або когнітивний компонент (А.А. Хомутова);
- 2) фонетичні навички та вміння (Е.М. Вишневська) або прагматичний компонент (А.А. Хомутова);
- 3) соціокультурний компонент (Е.М. Вишневська, А.А. Хомутова);
- 4) рефлексивний компонент (А.А. Хомутова);
- 5) комунікативний компонент (Е.М. Вишневська).

Фонетичні знання передбачають засвоєння лінгвістичних понять практичної фонетики англійської мови, основних фонетичних одиниць, звукових явищ різного рівня – звуку/фонем, слова, словосполучення та речення, співвідношень між графемою та фонемою, а також транскрипційних позначень. Іншими словами, фонетичні знання, необхідні для засвоєння, поділяються на п'ять груп:

- 1) практично-мовленнєві знання;
- 2) знання, пов'язані з теорією мови;
- 3) знання про співвідношення між графемою та фонемою;
- 4) знання знаків фонетичної транскрипції;
- 5) металінгвістичні знання, що базуються на мовній рефлексії та забезпечують формування усвідомленості процесу засвоєння фонетичного аспекту іноземної мови (Єременко, 2005: 51). Когнітивний компонент є готовністю до комунікативно-мисленнєвої діяльності, спрямованої на оволодіння змістовним предметом спілкування, і включає знання фонетичної термінології, вміння та навички використання фонетичних знань та оперування фонетичними засобами спілкування.

До фонетичних навичок відносяться слуховимовні (фонематично правильне вимовлення звуків у потоці мови та розуміння всіх звуків у процесі аудіювання) та «ритміко-інтонаційні навички (навички інтонаційно та ритмічно правильного оформлення мови та розуміння мови інших людей)».

До фонетичних вмінь відносяться такі вміння: вміння розрізняти звуки і літери, вміння відрізняти голосні звуки від приголосних, глухі від дзвінких, вміння визначати явище палаталізації, вміння записувати і читати транскрипцію, вміння інтонувати словосполучення та речення, вміння визначати місце наголосу в ін (Гутник, 2012: 195).

Для ефективного формування фонетичної компетенції студентів реабілітологів у процесі навчання англійській мові ми виокремлюємо такі методичні умови:

- 1) вступно-корективний фонетичний курс з англійської мови, заснований на традиційному досвіді та сучасних тенденціях у навчанні фонетиці;
- 2) інтенсивне та систематичне використання пісень на заняттях англійської мови;
- 3) систематичну підготовку ігрових проєктів з піснями англійською мовою як спосіб активізації

мотивації студентів до вдосконалення англомовної вимови.

Загалом, традиційне навчання практичної фонетики англійської мови включає опис звуків, вправи на їх диференціацію, докладний опис артикуляційної системи та транскрипційних знаків англійської мови (АМ). Традиційне навчання фонетичним навичкам передбачає активне використання мовних вправ (drills) для встановлення окремих звуків у словах чи словосполученнях без урахування мовної ситуації чи контексту.

Однак, як показує педагогічна практика, традиційне навчання фонетичній стороні мовлення з використанням мовних тренувальних мовних вправ без комунікативних завдань призводить до деавтоматизації фонетичних навичок студентів у експресивному мовленні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гутник В.М. Критерії оцінювання рівня сформованості фонетичної компетенції. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету: Серія "Педагогіка та психологія"*. Вип. 18. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2012. С. 194–199.
2. Гутник В.М. Вправи для формування фонетичної компетенції у комунікативному вступному корективному курсі. *Іноземні мови: № 4 (76)*. Київ: Ленвіт, 2013. С. 41–51.
3. Єременко Т. Є. Фонологічна компетенція викладача іноземної мови: сутність і структура. *Мовна освіта: шлях до євроінтеграції: міжнародний форум, 17–18 березня 2005 рік*: Київ, 2005. С. 51–52.
4. Рекомендації Ради Європи з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [наук. ред. С. Ю. Ніколаєва]. Київ: Ленвіт, 2003. 261 с.
5. Часові форми дієслова в англійській мові. Електронний ресурс. URL: <http://easy-english.com.ua/english-tenses/> (дата звернення 10.10.2023).
6. Фонологічна компетенція. URL: wikipedia.org (дата звернення 12.10.2023).
7. Hancock M. Pronunciation games. Oxford University Press, 1995. P.1 15.
8. Vaughan-Rees M. Test your pronunciation. London: Penguin Longman Publishing, 2002. P. 99.

REFERENCES

1. Hutnyk V.M. Kryteriyi otsynuyannya rivnya sformovanosti fonetychnoyi kompetentsiy [Criteria for evaluating the level of formation of phonetic competence]. *Bulletin of the Kyiv National Linguistic University: Series "Pedagogy and Psychology"*. Vyp. 18. Kyiv: KNLU Publishing House, 2012. p. 194–199 [in Ukrainian].
2. Hutnyk V.M. Vpravy dlya formuvannya fonetychnoyi kompetentsiyi u komunikatyvnomu vstupnomu korektyvnomu kursy [Exercises for the formation of phonetic competence in the communicative introductory corrective course]. *Foreign languages: No 4 (76)*. Kyiv: Lenvit, 2013. p. 41–51 [in Ukrainian].
3. Yeremenko T. E. Fonolohichna kompetentsiya vykladacha inozemnoyi movy: sutnist' i struktura [Phonological competence of a foreign language teacher: essence and structure]. *Language education: the path to European integration: international forum, March 17–18, 2005*: Kyiv, 2005. p. 51–52. [in Ukrainian]
4. Rekomendatsiyi Rady Yevropy z movnoyi osvity: vyvchennya, vykladannya, otsynuyannya [Recommendations of the Council of Europe on language education: study, teaching, evaluation] [science. ed. S. Yu. Nikolaev]. Kyiv: Lenvit, 2003. 261 p. [in Ukrainian]
5. Time forms of the verb in the English language. Electronic resource. URL: <http://easy-english.com.ua/english-tenses/> (access date 10.10.2023).
6. Fonolohichna kompetentsiya [Phonological competence]. Electronic resource. URL: wikipedia.org (access date 10/12/2023) [in Ukrainian].
7. Hancock M. Pronunciation games. Oxford University Press, 1995. P. 115.
8. Vaughan-Rees M. Test your pronunciation. London: Penguin Longman Publishing, 2002. P. 99.